

Mossèn Cinto,
l'extraordinari
prosista de l'obra
Excursions i viatges

Excursions de Verdaguer per terres gironines

Joan Carreres

Vaig conèixer en Narcís Garolera l'any 1986, quan estava preparant la recopilació dels més de 250 articles que van sortir a la premsa catalana parlant de Verdaguer (1). Dos-cents cinquanta escrits periòdics en un sol any dedicats a un mateix autor representen, tanmateix, un gruix considerable de paper i tinta: el gruix que es mereix l'autor de *Canigó* i *Atlàntida*, les dues obres èpiques de l'idioma català; poeta d'exquisida sensibilitat lírica, periodista de mordacitat inigualada quan parla *En defensa pròpia*, i cronista de viatges que Josep Pla reconegué com a mestre. Verdaguer tardà alguns anys a ser valorat com a prosista.

La prosa de Verdaguer

Ara acaba de sortir el tercer volum de les *Excursions i viatges* (2), en l'edició crítica que ha preparat Narcís Garolera. Per primera vegada tenim a l'abast de la mà els llibres de viatges de Verdaguer en la seva transcripció original, amb tot l'aparat crític complementari que suposa una edició d'aquestes característiques.

La prosa catalana –comentava J. M. Capdevila i Balançó, en el pròleg d'una antologia sobre la prosa de Verdaguer (3)– ha tingut dos poetes que gairebé l'han formada; antigament, Ramon Llull i, modernament, Verdaguer (...) el seu art és tan complicat com savi. És hàbil fins a donar la sensació d'espon-

tani. Té raó. A les *Excursions i viatges* – juntament amb el *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* – podem assaborir les millors pàgines de la prosa catalana del segle XIX. Escrites «amb una sobrietat on palpita deliciosament l'entusiasme». Hi hauríem d'afegir, encara, els 37 articles titulats *En defensa pròpia, que foren publicats a la premsa barcelonina* entre el juny de 1895 i el novembre de 1897, el pròleg de l'*Atlàntida*, les notes que clouen el poema *Canigó*, i les *Perles del llibre d'Amic i d'Amat*.

Per les terres gironines

De paso por esta capital, procedente de N.S. del Mont, donde ha pasado una regular temporada de verano – llegim a la *Revista Literaria de Gerona* corresponent al setembre de 1884 (4) – *tuvimos el gusto de estrechar la mano en estos últimos días a Mn. Jacinto Verdaguer. El inspirado autor de l'Atlàntida parece que tiene ya terminada – y a punto de dar a la prensa – su interesante leyenda sobre el Canigó, uno de cuyos fragmentos dejó escritos en el álbum de nuestro amigo y compañero de redacción Sr. Girbal. Era el día 12 de setembre. Del 18 al 25 de juliol de 1884, s'havia hostatjat a Banyoles. Fou molt festejat per Pere Alsius i el Cercle de Catòlics, als quals dedicà la poesia *A mos amics de Banyoles*. El 25 de juliol pujà al santuari de la Mare de Déu del Mont (5) i va passar-hi bona part de l'estiu. Fins al 9 de setembre. Va fer algunes escapades a Besalú i al Noguer de Segueró, on sojornà del 9 a l'11 de setembre, convidat per Estanislau Vayreda. L'any 1879 havia conegut el seu germà Joaquim a la Presta. *La barretina*, porta aquesta endreça: *Cançó de l'últim barretinaire de França, dedicada al pintor olotí Joaquim Vayreda*.*

A Girona, mossèn Cinto hi tingué bons amics. Una ullada a la correspondència (6), ens dona tres noms coneguts: el cronista de la ciutat, Enric-Claudi Girbal i Nadal, el jurisconsult i poeta Joan Baptista Ferrer i Esteve – nomenat l'any 1884 president de la Diputació –, i el també poeta i llibreter, Josep Franquet i Serra (7).

E.C. Girbal, amb el pseudònim de «Lo Trobador de l'Onyar», l'any 1867

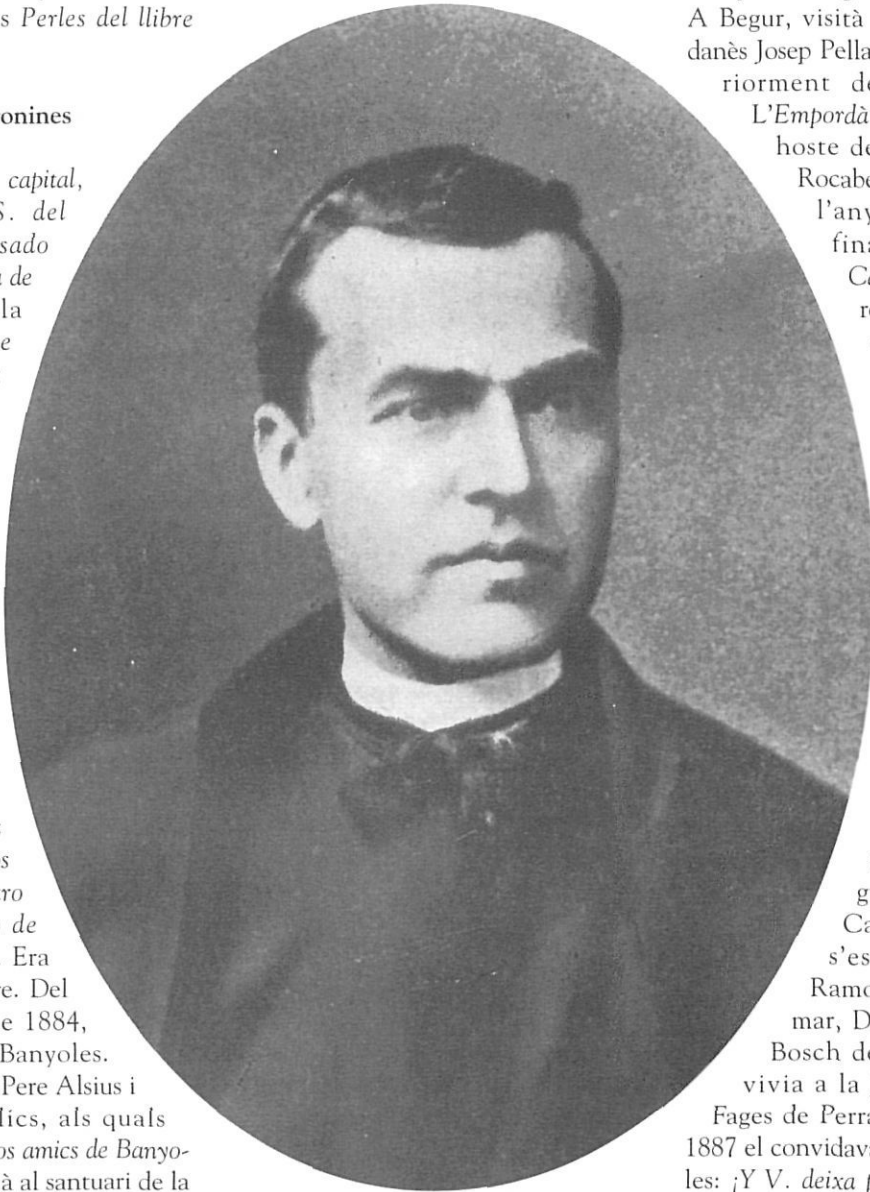
vençut que l'*Atlàntida* és la més inspirada joia del nostre renaixement literari. La relació amb J. Franquet i Serra provenia de l'any 1883, quan aquest era redactor de *La Vetllada*. Coincidiren a Banyoles del 19 al 22 de juliol de 1884. El 1885 Franquet li dedicà així «Lo cant del rossinyol»: *Ningú no n'és acreedor amb més justícia que l' eminent poeta de la nostra terra*.

De Girona, anà a fer una volta per l'Empordà: Begur, Peralada i Figueres. A Begur, visità l'historiador empordanès Josep Pella i Forgas, a qui posteriorment dedicaria la poesia *L'Empordà* (8). A Peralada fou hoste del comte Antoni de Rocafort i Dameto (9) que l'any 1882 li havia finançat l'edició dels *Cànctics*. S'aturà a Figueres a saludar el rector, el poeta mossèn Joan Planas i Feliu, un dels amics que li havia de donar ple suport en els anys difícils que se li acostaven (10).

Entre 1884 i 1888 la relació epistolar amb empordanesos serà constant: l'any 1885 envia a Antoni Puig la poesia *A la Verge del Mont*, per ser llegida amb motiu de la inauguració del Centre de Catòlics (6-IV-1885); s'escriu també amb Ramon Mandri i Campamar, Damas Calvet, Carles Bosch de la Trinxeria – que vivia a la Jonquera – i Carles Fages de Perramon, que el 30-XI-1887 el convidava amb aquestes paraules: *¡Y V. deixa passar un y altre estiu sense venir á fer-nos mitja visita! (...) Y quant als federals, si be son mala tropa, encara'ns deixan viurer*.

Les excursions i els viatges de mossèn Cinto

El mes d'agost de 1901 pocs mesos abans de morir, presidí els Jocs Florals de la Bisbal. Hi pronuncià un memorable discurs – titulat *L'Empordà* –, que

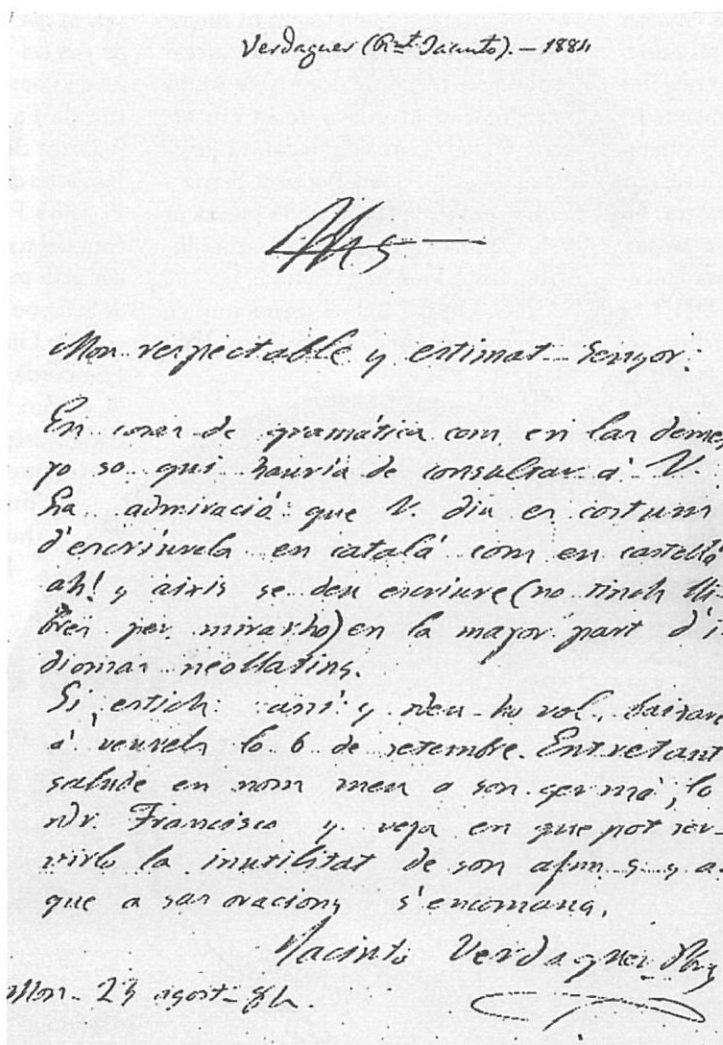

publicà un volum de poesies que el 1871 enviava a mossèn Cinto. I l'any 1879 Verdaguer li trameté l'*Atlàntida*. J.B. Ferrer i Esteve va conèixer el poeta l'any 1877, als Jocs Florals de Barcelona on triomfà l'*Atlàntida*: *Si no sabés ja de temps el que tots els bons catalanistes esperàvem de la darrera obra de vostè* – li escrivia el 17 de maig d'aquell mateix any – *aquella lectura m'haguera con-*

és una obra mestra en el seu gènere. Té emotives paraules per al poeta Joan Sitjar, que havia mort aquell mateix any. L'havia conegut l'any 1868, a Barcelona: *Quan lo gran poeta Mistral vingué a Catalunya, a l'entrar-hi per aqueixa hermosa porta de l'Empordà, tan semblant a la de Provença, trobà els dos germans Sitjar a la Vall d'Aro i se'ls endugué a Barcelona en sa comitiva.*

Josep Pla ens parla de l'estada de Verdaguer a la Bisbal, al *Retrat de passaport* (11) que dedica a la poetessa Trinitat Aldrich, que fou admiradora de Verdaguer i l'acollí a casa seva. L'escriptor de Llofriu, no s'està de remarcar la capacitat viatgera de mossèn Cinto: Verdaguer rodà molt pel país i per alguns espais de l'estranger, en algunes etapes de la seva vida fou un passavolant molt intens. *¿Es farà algun dia —es pregunta— un itinerari de mossèn Cinto? Em penso que tindria un gran interès.*

L'itinerari que Pla reivindica, apareix detallat en els tres volums que ha preparat Narcís Garolera, dedicats a resseguir fil per randa els itineraris verdaguerians i conèixer els amics que l'acompanyaven. L'estudi estilístic de Garolera ens permet també assaborir la prosa literària que fressà el poeta, introduir-nos en les seves llibretes de viatge i valorar les «saboroses i menudes» notes que cridaren ja l'atenció a Josep-Sebastià Pons: *Quan llegia per primera vegada el Canigó de Verdaguer —confessa el poeta rossellonès—, la magnífica fluïdesa de l'estil em cegava a poc a poc la vista i l'enteniment, com si fos indigne d'assaborir una mel collida entre núvols. Així, per descansar a peu pla, m'entretenia amb les notes saboroses i menudes que clouen el poema.*

Carta inèdita de mossèn Cinto des del Santuari del Mont, l'any 1884.

L'estudi introductor

L'estudi introductor ocupa les 350 pàgines del primer volum (12). A «Jacint Verdaguer, viatger i excursionista» (Cap. I), Garolera ofereix, a manera de tast per al lector, una antologia dels escrits originats pels continuats desplaçaments del poeta. Els capítols II i III són dedicats a analitzar i comentar les fonts escrites: els manuscrits i edicions d'*Excursions i Viatges*, i altres textos complementaris que hi foren incorporats en edicions pòstumes, i també textos inèdits.

Al capítol IV refà els itineraris de Verdaguer i n'estableix la cronologia. No s'està de fer elogis a la tasca d'investigació de J.M. de Casacuberta, que en alguns casos pot ampliar gràcies a les darreres aportacions dels investigadors verdaguerians. Al capítol V, titulat

«Idees i temes», ens proposa a grans trets el perfil ideològic i estètic de Verdaguer, emmarcat en el context històric, cultural i religiós de l'època. Aquest capítol, el més extens del llibre, es divideix en tres apartats: a) *Religió, política i societat*. b) *Naturalesa i art, història i tradició*. c) *Literatura i ideologia*.

Finalment, els capítols VI, VII i VIII són dedicats a temes complementaris: anàlisi de determinats aspectes formals, criteris d'edició i conclusions. Acaba la valoració global amb aquestes paraules: *Tant l'edició crítica de la seva primera obra en prosa, com la transcripció de textos inèdits que la complementen, confirmen la importància de l'«aportació lingüística» de Verdaguer al català modern, fins i tot en escrits de prosa considerats —potser sense gaire raó— d'escassa ambició literària i menys elaborats que textos seus en vers, amb alguns dels quals, tanmateix, presenten nombroses afinitats.*

L'aportació lingüística de Verdaguier al català modern

Miquel dels Sants Oliver se n'adonà ben aviat. Afirmar, en el pròleg a les *Perles del llibre d'Amic e d'Amat*, obra pòstuma publicada a l'Avenç el 1908: *La prosa d'En Verdaguier no és imitada: és una vena que continua (...)* Qui com ell ha sabut rompre la monotonia rectilínia del català empobrit, tornant-li les corbes gracioses i el ritme onejant i harmoniós de la bona època? També Capdevila s'hi refereix alguns anys més tard des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* (2-XI-1924): *Hi ha en la prosa d'En Verdaguier, un gust per la paraula, pels lligaments de les frases, pel moviment de l'estil, que, malgrat d'ésser sos treballs de prosador, podríem dir, fragmentaris, el fan un mestre...*

Respecte de la curiositat lingüística, que formà part de la mateixa idiosincràsia de Verdaguier, podem citar, encara, una carta inèdita, datada al santuari del Mont el 23 d'agost de 1884, adreçada a mossèn Felicià de Noguier i de Rocafiguera, resident a la parròquia de Segueró. En aquesta lletra, Verdaguier aclareix un dubte lingüístic: *La admiració que V. diu és costum d'escriure-la en català com en castellà, ah! y aixís es deu escriure (no tinch llibres per mirarho) en la major part d'idiomas neollatins.*

Els cinc llibres d'Excursions i Viatges

En el volum II d'*Excursions i viatges*, hi trobem la transcripció original dels cinc llibres de prosa de Verdaguier (13): *Excursió a l'Alt Pallars*, *L'aplech de Montgarre*, *Recorts de la Costa d'Àfrica*, *A vol d'aucell*, i *La ermita del Mont*. S'hi inclou també l'Apèndix I, que conté dos textos incorporats en edicions pòstumes: *La romeria espanyola*, i *Mallorca*, amb un annex on apareixen anotacions geogràfiques de l'illa.

En el volum III, que serva encara

fresca la tinta de la impremta, s'hi inclou l'Apèndix II, amb dos textos inèdits complementaris: *Recorts de la Costa d'Àfrica* i *A vol d'aucell*, amb els corresponents annexos. La segona part del llibre és dedicada als *Quaderns de notes*, amb els següents títols: *Amèrica*, *Santander*, *Extremadura*, *Caldetes*, *Llobregat*, *Pirineu-79/80*, *Pirineu-82* –amb un annex– i *Pirineu-83* –amb tres annexos–, i una recensió crítica. Finalment, a l'Apèndix III podem llegir dos textos relacionats amb les *Excursions i viatges* de Verdaguier: una carta-pròleg de l'editor Francesc Matheu, i una recensió crítica de Ramon Arabia.

Agermanades als millors fragments dels seus discursos en els Jocs –comenta Capdevila–, té aquelles *Excursions on hi ha la inoblidable descripció d'una tempesta vista –i podríem dir viscuda– des de l'ermita del Mont*, i una digressió entorn de les caramelles que, per a mi, és una de les coses més suggestives i ponderades de Verdaguier.

Joan Carreres i Pera

és director del Centre d'Estudis Diocesà.

La lectura del "Canigó" va enlluernar el poeta rossellonès Josep-Sebastià Pons.

NOTES

1. L'any 1986 se celebrà el Centenari de la publicació del poema *Canigó*.
2. VERDAGUER, Jacint. *Excursions i viatges*. A cura de Narcís Garolera. Volum III. Textos inèdits complementaris. Ed. Barcino, Barcelona, 1992.
3. VERDAGUER, Jacint. *Prosa*. Tria per Josep Ma. Capdevila. Llibreria Catalònia, 1936. Barcelona.
4. Vol. VIII. pàg. 288.
5. Per a més detalls, cf. PRATS, Modest i CARRERES i PÉRA, Joan. *Verdaguier a la Mare de Déu del Mont*. Ed. El Pel, Girona, 1984.
6. Vols. Cf. *Epistolari de Jacint Verdaguier*, amb transcripció i notes de J.M. Casacuberta i J. Torrent i Fàbrega, dins la «Biblioteca Verdaguieriana» núm. 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17 entre els anys 1987-1989.
7. Anotem, simplement a manera de curiositat, que no hem trobat el nom de Josep Franquet i Serra, a la Gran Enciclopèdia Catalana, cosa que ens ha estranyat moltíssim.
8. Desconeixem les dates de composició de l'*Empordà*, com també de *La barretina*, citada anteriorment. Ambdues poesies foren incloses, l'any 1888, al llibre titulat *Pàtria*, prologat per mossèn Collell.
9. En un article necrològic que dedicà a Antoni de Rocabertí (*La Veu de Montserrat*, 9-IV-1887), mossèn Jaume Collell diu que a Peralada «l'amic Verdaguier hi era ben estimat».
10. Mossèn Planas i Feliu, fill de Santa Coloma de Farners (1847), va ser el fundador del setmanari *La Vellada*, de Girona, i morí essent rector de la parròquia de Sant Pere de Figueres, l'any 1896. A la llibreta de memòries de Verdaguier, encara inèdita, trobem una nota datada el 19-IX-1896 on consta: *És vinguda a veure'm D.ª Antònia Felise, viuda de Planas, mare del poeta mossèn Planas, rector de Figueres que al Cel sia.*
11. PLA, Josep. *Retrats de passaport*. Ed. Destino, O.C. núm. 17, pp. 22-29.
12. VERDAGUER, Jacint. *Excursions i viatges*. A cura de Narcís Garolera. Volum I. Estudi introductor. Editorial Barcino, Barcelona, 1991.
13. VERDAGUER, Jacint. *Excursions i viatges*. A cura de Narcís Garolera. Volum II. Edició crítica. Editorial Barcino, Barcelona, 1991.